

Галина Ковальчук

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ УНІКУ *

Висвітлюються аспекти діяльності Інституту, спрямованої на підготовку книгознавців, популяризацію питань книгознавства (виставки, лекції, тематичні вечори, використання фондів книгознавчої бібліотеки та архіву українського друку для сприяння спеціалістам, зв'язку з фахівцями та профільними установами), участь працівників УНІКу в з'їздах, нарадах та конференціях.

Укrajнський науково-дослідний інститут книгознавства ставив за мету ґрунтовно розробляти питання книгознавства, готувати висококваліфікованих працівників з цієї галузі, видавати та популяризувати підручну літературу не тільки з цієї царини знань, а й з бібліотечного та бібліографічного профілю.

Істотне значення для УНІКу мала Всеукраїнська нарада працівників книги (1923), три доповіді на якій прочитав його директор Ю.Меженко. Він порушив проблеми об'єднання науково-бібліотечної роботи в Україні, видання бібліологічних часопису та літератури, а також супроводження книг бібліографічними індексами й картками. Його пропозиції вплинули на висновки наради, у підсумках якої зазначалося, що вивчення загальних проблем книгознавства та його окремих галузей - книговиробництва, розповсюдження книг у бібліотечній та торговій формах, методів бібліографічного опису та класифікації, аналіз соціального та індивідуально-психологічного аспекту читання - має стати завданням УНІКу. На нього покладалося об'єднання та спрямування діяльності книгознавчих установ, складання бібліографічного покажчика «Україніка» (на книжкових матеріалах центральних державних сховищ, передусім Всенародної бібліотеки України (ВБУ), і власних книгозбірень), організація курсів з книжкової справи, випуск періодичних та неперіодичних видань, де б висвітлювалася вся гама питань книгознавства тощо.

Протягом 1923-1924 рр. УНІК, згідно з постановою Центрального управління у справах друку, індексував усю видавничу продукцію. Лише за рік було проіндексовано понад 2500 видань** (див. архів УНІКу в інституті рукописів НБУ ім. В.І.Вернадського, ф.47, од. зб. 34, арк. 6. Далі вказуємо тільки од. зб. та арк.).

У кінці 1924 - на початку 1925 рр. УНІК видавав бібліографічні картки міжнародного формату (складені за правилами Міжнародного інституту в Брюсселі) для того, щоб «позбавити силу бібліотекарів та окремих осіб одноманітної роботи складання карток на одну й ту ж книжку і зробити картку з зовнішнього боку найбільш зручною до вжитку» (од. зб. 21, арк. 26; 22, арк. 154)***. Ці операції тривали до початку випуску Українською книжковою палатою (УКП) «Літопису українського друку».

* Продовження. Початок див. у №1.

** За це з дозволу Президії Наукового комітету Укрголовпросвіти стягувалося по 25 коп. за індекс (од. зб. 8, арк. 3).

*** Картки розсилались бажаним по півтори копійки за одну.

КНИГОЗНАВСТВА УКРАЇНСЬКОГО БІБЛІОГРАФІЧНОГО МІСРОБА ЧС

На прелю рукопису.
01(061).

Л. ВИКОВСЬКИЙ.

Співробітник Кабінету Народного Господарства
Української Господарської Академії в Чехословаччині.

Український Науковий Інститут Книгознавства.

І Н Ф О Р М А Ц І Я .

1925.

Подобрані.

В—во „Українське Книгознавство.“

Працівники УНІКу взяли активну участь у 1-й конференції наукових бібліотек (грудень 1925 р.), на якій обговорювалися питання координації бібліографічної роботи. В червні наступного року на засіданні Президії Укрнауки Наркомпросу УСРР було вирішено створити Бібліографічну комісію (при Академії наук). До неї ввійшли представники від найбільших бібліографічних республіканських центрів, зокрема від УНІКу Ю.Меженко як член президії цієї комісії.

20-ті роки - це час становлення українського книгознавства, бібліографознавства, бібліотекознавства. Поступово розподілилися функції найбільших книгознавчих установ республіки: ВБУ - бібліотекознавство; УНІК - теорія книгознавства, історія та мистецтво книги, керівництво читанням, проблеми видавничої справи, теоретичні проблеми бібліографознавства; УКП

- поточна інформація, статистика друку, архів українського друку.

Складним було розмежування діяльності між УНІКом та ВБУ, УНІКом і Книжковою палатою, між якими точилися суперечки про обов'язковий примірник. Право одержувати його мала тільки Книжкова палата. Але УНІКу для наукової роботи також були потрібні всі зразки видавничої продукції республіки. За рішенням Центрального управління у справах друку з березня 1923 р. Інститут починає отримувати обов'язковий примірник (од. зб. 9, арк. 1-3).

Важливим напрямом діяльності УНІКу було збирання видань перших пореволюційних років, чимало з яких невдовзі стали раритетами. Інститут мав дозвіл на одержання з-за кордону видань безмитно. Це сприяло тому, що в 1924 р. збірка УНІКу стала неперевершеною за культурною цінністю і повнотою колекцією українського друку.

Зростанню її масиву допомагала УКП. Між нею та Інститутом книгознавства було укладено договір, згідно з яким Палата мала збирати видання, необхідні УНІКу для розширення його книжкових колекцій, а той мав робити аналогічні операції для УКП. Повинні були складатися списки відсутніх у книгосховищах видань на кожний рік за абеткою окремо для книг, брошур, нот, журналів тощо, між установами здійснювався обмін книжками (од. зб. 45). На жаль, плідне співробітництво в січні 1925 р. через незначне непорозуміння було перерване.

Підкреслимо, що діяльність УНІКу була різноманітною, коло охоплюваних питань надзвичайно широке. Так, здійснювалася бібліографічна робота, спрямована на створення всеукраїнського бібліографічного репертуару, складалася бібліографія друку України за 1917-1920 рр., бібліографічна енциклопедія творчості І.Франка, бібліографія українського книгознавства тощо. Але всупереч об'єктивним фактам, директор УКП М.Годкевич вважав недоцільною бібліографічну роботу УНІК¹. І все-таки ця діяльність продовжувалася. Підготовлені Інститутом за пропозицією Укрнауки в грудні 1929 р. зауваження щодо видавничої продукції Книжкової палати свідчать про знання справи та науковий підхід до бібліографічної діяльності (од. зб. 228). Так, зокрема, «Літопису українського друку» справедливо закидалася відсутність плану видання, каталографічної інструкції і, як наслідок, - зміни того й другого, негативне ставлення до десяткової класифікації. Особливо гостро критикував УНІК перехід «на вельми незручну з практичного погляду форму - картковий репертуар», розподіл видань на «ринкові» та «неринкові», хронічне затримання карток, неперіодичність їх виходу. Він намагався надолужити нерозробленість ряду теоретичних і методичних питань.

УНІК налагодив творчі зв'язки майже з усіма науково-книжковими установами не лише України та Російської Федерації, а й інших країн, і мав своїх кореспондентів у різних містах. Це давало змогу бути обізнаним з міжнародною книгознавчою справою й одержувати зарубіжні видання від різних організацій та окремих осіб. УНІК безпосередньо, а також через Всесоюзне товариство культурного зв'язку з закордо-

ном підтримував відносини з Паризькою Національною, Нью-Йоркською, Вашингтонською бібліотеками, секцією бібліопсихології в Лозанні, закладом Оссолинських, Науковим товариством ім. Т.Шевченка у Львові, Інститутом журналістики в Берліні, з музеями книги, Американським бібліографічним товариством, Чеським бібліографічним інститутом, Варшавським товариством бібліофілів, брюссельським Міжнародним бібліографічним інститутом та ін. Нагадаємо, що про діяльність УНІК добре знали спеціалісти книжкової справи європейських країн і США. Про це свідчить і інтенсивне листування з профільними установами та окремими книгознавцями (од. зб. 10, 24, 46, 60, 90, 91, 160, 190-193, 225, 229-230). Чехи вважали УНІК гордістю слов'янства, а Міжнародний бібліографічний інститут визнав його як одну з найавторитетніших бібліографічних установ не тільки УСРР, а всього Союзу (од. зб. 156, арк. 5). УНІК був членом кількох міжнародних товариств, зокрема The Library Association, Deutsche Vereins fuer Buchwesen und Schrifttum, Гутенберзького товариства в Майнці. Він обмінювався книжками та періодикою з бібліотекою Іллінойського університету (США), видавництвом Wilhelm Klapp (Галле, Німеччина), Інститутом слов'янства (Париж), редакціями кількох іноземних журналів, особливо жваво контактував з різними організаціями у Львові. Завдяки допомозі повпредства СРСР у Варшаві УНІК через дипкур'єра надсилав туди друковані в УСРР видання для дальшого пересилання до Галичини. У такий же спосіб одержував галицькі видання.

Серед прибічників Інституту за кордоном, які активно займалися пересиланням книжок та підготовкою кореспонденцій про міжнародні книгознавчі події, варто виокремити Левка Устиновича Биковського*, який популяризував діяльність Інституту поза межами України².

Працівники УНІКу уважно стежили за світовою науковою літературою: в заявках на іноземну періодику, що передплачувалася через Київське бюро замовлень Міжнародної книги, через торгових представників СРСР й особисто з книгарень Гірземана (Лейпциг) та Поволоцького (Париж), перераховано десятки журналів (од. зб. 89, 159, 160, 191).

Інститут мав наукові контакти, обмінювався виданнями та листувався з Петроградським (Ленінградським) інститутом книгознавства (од. зб. 7, арк. 7; 9, арк. 13, 16; 13, арк. 1-5); з Московським інститутом бібліотекознавства (при Державній бібліотеці ім. В.І.Леніна) (од. зб. 189, арк. 42); з Інститутом білоруської культури (од. зб. 40, арк. 58, 79-80). Ю.Меженко неодноразово

* З травня 1919 р., працюючи старшим бібліотечарем ВБУ, близько познайомився з Ю.Меженком, під його впливом захопився бібліотечною справою та книгознавством. Восени 1921 р. Л.Биковський виїхав з Києва за дорученням Всукраїнської Академії наук на Волинь для обстеження місцевих архівів і звітти смігував до Польщі, а влітку 1922 р. до Чехословаччини. До кінця 20-х років Л.Биковський жваво листувався з УНІКом, обмінювався книжками, інформацією. Його статті «Бібліотечна справа в Чехословаччині» та «Книжна справа в Чехословаччині», а також замітки під псевдонімом «Бібліографічний мікроб» було опубліковано в «Бібліологічних вістях» (1925. - № 1. - С. 82-93; 1926. - № 2. - С. 5-31; 1923. - № 3).

2. Биковський Л. Український науковий інститут книгознавства: Інформація. - Подєбради, 1926.

1. Годкевич М.А. Организация библиографической работы на Украине // Библиография в СССР и книжные палаты: Сб. ст. - Х., 1928. - С. 101-104.

відвідував Ленінград, Москву для налагодження відносин та обміну досвідом з книгознавчими центрами.

З усієї України збиралася й пересилалася до Інституту інформація про книжкову справу на периферії, місцеві видання книг та періодики. У перші роки існування УНІК вживає заходи для організації широкої авторської мережі (од. зб. 7, арк. 42-43; 19, арк. 12, 14, 58). Кореспонденти Інституту проводили анкетування, спеціальні дослідження, готували замітки й статті. Серед його авторів були відомі українські науковці Г.Саливон, М.Суслопаров, М.Рудинський та інші, а також російські М.Орлов, М.Куфаєв (од. зб. 22, 23, 45).

У 1923 р. УНІК висуває ініціативу створення енциклопедії документів (на зразок енциклопедії Міжнародного бібліографічного інституту в Брюсселі), що мала складатися з класифікованих та систематизованих журнальних і газетних статей, заміток, рукописів (Бібліолог. вісті. - 1923. - №4. - С. 63-64). Інститут звернувся до всіх редакцій газет, журналів, бюлетенів з проханням надсилати по три примірники їхньої продукції. Врешті, вдалося зібрати унікальну колекцію, відкриту для наукових досліджень.

Деякі установи та окремі книгознавці на прохання УНІКу дарували або продавали йому колекції книг та періодики. Так, були подаровані матеріали з бібліотеки відомого українського бібліографа В.Ігнатієнка, велика збірка книжок, журналів та газет, зокрема дореволюційного періоду - видавничим товариством «Час» (од. зб. 9, арк. 28; 45, арк. 37, 39). Книгознавча бібліотека Інституту (за даними 1923 р.) нараховувала понад 700 прим. видань. У 1926 р. її фонд зріс до 40 тис. прим., відділ «Україніка» приблизно мав 40 тис. книг, три тис. назв періодики, близько 25 тис. прокламацій і афіш (од. зб. 320, арк. 113; 77, арк. 81).

Найбільший інтерес для фахівців становила ґрунтовна колекція зібраних УНІКом зарубіжних видань.

Дублети зі збірки передавалися іншим установам: приміром, Українському театральному музею, школам тощо (од. зб. 190, арк. 11; 6, арк. 19; 9, арк. 9).

Про велику пошукову та довідкову діяльність Інституту свідчить те, що лише протягом першого року існування, завдяки великій ерудиції працівників і фаховій бібліотеці, було видано 175 різних довідок (встановлення мови стародруку за фотографією, підготовка бібліографічної довідки щодо літератури з організації роботи дитячої бібліотеки, про періодичні видання в Україні; надання можливості ознайомитися представникам термінологічно-перекладацької секції при Київському політехнічному інституті з картотекою фонду для виписки відомостей про технічну літературу українською мовою; складання бібліографії видань якогось письменника, визначення кількості осіб і терміну для обробки 10 тис. книг тощо (од. зб. 40, арк. 10; 19, арк. 69; 12, арк. 9; 6, арк. 5; 28, арк. 43, 45, 185; 21, арк. 33). До користування його матеріалами (переважно періодичними виданнями) було допущено 296 осіб. Це, зокрема, В.Ігнатієнко, О.Гермайзе, М.Зеров, Д.Щербаківський, Г.Косинка, М.Бажан, Г.Коляда та ін. (од. зб. 12, арк. 6, 13; 50, арк. 68; 28, арк. 29, 31, 33, 48, 72; 100, арк. 17). У «Бібліологічних вістях» повідомлялося про розпочаті та готові до друку праці вчених, що давало змогу бути обізнаним з їх науковими інтересами та творчими планами. Публікації сприяли усуненню дублювання в роботі та налагодженню зв'язків з іншими установами.

Важливим напрямом діяльності УНІКу була

підготовка в стислі строки, як писав Ю.Меженко, «книжкових» робітників, переважно бібліотекарів, для сотень і тисяч нових бібліотек, що повстали в Україні за 1919 та слідуєчі роки. І звичайно, не час було думати про ґрунтовну підготовку, про широкі серйозні знання, про фахову освіту для робітників книги... Гарячий час минув, але життя поставило вимоги серйозніші, і тепер ми гостро відчуваємо потребу в добрих робітниках з поля книжкової справи, які вміли б стежити за незлічимою кількістю друкованого слова, що його продукція раз у раз зростає. Потрібні знавці історії книги, історії друкованого слова, бо без цього всі виклади історії та історії культури нічого не варті» (Бібліолог. вісті. - 1923. - №3. - С. 13-14).

Постало нагальне питання про постійні курси, «з науково розробленим планом викладу і з авторитетним кадром лекторів» (Там само. - С. 15). Наприкінці 1923 р. Укрголовпрофосвітою затверджуються «Положення» та «Інструкція по створенню кадрів практикантів при Науковому інституті книгознавства в Києві» (од. зб. 26, арк. 4). Теоретична частина курсів включала книгови-робництво (вивчення історії книги - як загальної, так і української, поліграфічної промисловості та друкарської техніки); книгопоширення (книжкову торгівлю) та бібліотекознавство (історія бібліотек, бібліотечна техніка та культосвітня робота); книгоописання включало бібліографію (систематику й карткографію) та книжкову статистику (од. зб. 26, арк. 7).

Курси мали розпочати роботу з 1 січня 1924 р., але, мабуть, з фінансових причин не були відкриті. Науковий комітет Укрголовпрофосвіти 2 вересня 1924 р. виніс рішення: «Рахувати доцільним організацію при УНІК курсів практикантів, коли Київська Губпрофосвіта візьме на себе матеріальне утримання їх» (од. зб. 18, арк. 11). УНІК розробляє кошторис тепер уже технікуму книгознавства при Інституті (од. зб. 34, арк. 43), надсилає до Укрголовнауки план курсів книгознавства, де передбачалася підготовка бібліографів, бібліотекарів, книготорговців та видавців.

До речі, у РРСФР (у Москві та Ленінграді), вже працювали постійні курси та технікуми, а в Україні лише «спорадичні і досить поверхові» курси, що не могли дати досвідчених практиків книжкової справи (од. зб. 26, арк. 19).

Інститут розробив план дворічної Вищої бібліологічної школи, яка б мала два цикли: бібліографічно-бібліотечний та книготорговельно-видавничий. Проект положення, навчальний план та кошторис Вищих курсів книгознавства перероблялися кілька разів (од. зб. 163, арк. 1-3), але їх так і не було створено. Щоб якоюсь мірою сприяти підготовці кадрів, науковці Інституту читали лекції в книгарському технікумі, на курсах ВБУ, в державному видавництві тощо (од. зб. 220, арк. 3-5).

Окремий і важливий напрям діяльності УНІКу - аспірантура, створена для підготовки наукових робітників у галузях бібліотекознавства, бібліографії, книгознавства. Строк навчання в ній (прийом здійснювала Колоквіальна комісія) - три роки. Першими аспірантами УНІКу були А.Балясний і Т.Волобуєва, одна зі співробітниць УНІКу. Укрнаука направила свого стипендіата - М.Козоріса. Четвертим був К.Довгань. Ю.Меженку «пощастило» раніше визначеного терміну добитися затвердження на цього аспіранта, бо тому загрожувала військова служба, і саме він з часом зіграв фатальну роль у розгромі УНІКу та в звинуваченнях самого Ю.Меженка.

Перші реферати - «Завдання бібліології», «Київські друкарні XVII-XVIII ст.», «Теоретичні підвалини бібліографічної науки» - А.Балясного (од. зб. 297, арк. 2-29), і «Проблема автора в каталографічних інструкціях та бібліографічних покажчиках» Т.Волобуєвої (од. зб. 198, арк. 1-30) були заявками на серйозну наукову роботу.

Програма курсу для аспірантів другого року навчання, підготовлена відомим українським бібліотекознавцем Д.Баликою, включала аналіз різних поглядів на книгознавство: дослідження розвитку системи Лісовського в працях Ловягина, Куфаєва; погляди Жівного на книгознавство, спроби створення нових систем книгознавства; вивчення читача в літературознавстві та книгознавстві; бібліосоціологію; бібліологічну педагогіку; конкретно-прикладні частини книгокористування: рекомендаційну бібліографію, анотацію, класифікацію друкарських праць за соціальним призначенням. Було передбачено практику в Інституті, участь у виставках (од. зб. 198, арк. 32).

До січня 1931 р. в обговоренні кандидатур аспірантів головним критерієм була професійна підготовка, а вже в листопаді - соціальне походження, участь у дискусії про класову боротьбу на книгознавчому фронті, членство в комсомолі, а також загальнополітична зрілість. Пріоритет надавався робітникам та селянам. Деякі з них були не тільки не обізнані з проблемами книгознавства чи бібліографії, а й не мали навіть середньої освіти (од. зб. 278, арк. 10, 15).

Архів УНІКу (од. зб. 257, арк. 1-34; 262, арк. 15, 20, 31-33; 271, арк. 5-10; 278, арк. 1-9; 285, арк. 1-2) дав змогу встановити прізвища всіх аспірантів Інституту. Крім уже названих, було прийнято ще десятки осіб. На жаль, нового слова в науці вони не сказали, їхні наукові праці невідомі.

З 1931 р. термін підготовки аспірантів скорочується до двох років (од. зб. 247, арк. 7; 248, арк. 7). Підсумок навчальної роботи за перше півріччя 1932 р. дає уявлення про заідеологізовану спрямованість навчального процесу (од. зб. 278, арк. 17, 19): семінари з діамату, нацпитання, теорія радянського господарства та ін.

У серпні 1933 р. на засіданні дирекції відзначалася незадовільна пропаганда набору в аспірантуру. Було вирішено зв'язатися з київськими вузами, Я.Керекез та К.Довгань одержали відрядження до Вінниці, Одеси, Дніпропетровська, Донбасу для пошуку кандидатів. Пропонувалися такі профілі для навчання: теорія друкованого слова, його історія, бібліографія соціально-економічної літератури, бібліографія сільськогосподарської або технічної літератури, редакційно-видавнича справа (од. зб. 285, арк. 3).

Не менш важливий аспект діяльності Інституту - популяризація книги: влаштовувалися виставки, лекції, тематичні вечори.

Навесні 1923 р. відбулася Перша всеукраїнська виставка друку (продукція з 1798 по 1923 р.) - одна з найбільших, здійснених УНІКом. Виставком очолював Ю.Меженко (од. зб. 3). Експозиція мала такі відділи: книжковий, преси, прокламацій, ілюстративно-плакатний та нотний. Зростання друкованої продукції УСРР демонстрували діаграми, був видрукований відповідний плакат (Бібліолог. вісті. - 1923. - № 3. - С. 38).

На організованій Губполітосвітою виставці сучасної літератури «Жива книга» експонувалося 5 тис. радянських видань.

30 березня 1925 р. в приміщенні УНІКу відкрилася

виставка стародруків, присвячена 350-річчю книгодрукування в Україні, з такими відділами: перший - 9 рідкісних першодруків - «Часослов» Ш.Фіоля 1491 р., «Біблія» Ф.Скорини 1519 р., «Октоїх», надрукований у Венеції на пергамені Божидаром Вуковичем, «Євангеліє» 1562 р. з Чорногорії, московський «Апостол» 1564 р. Івана Федорова та ін.; другий (головний) відділ - 209 книг, випущених в українських друкарнях, від львівського «Апостола» 1574 р. і до видань світських друкарень кінця XVIII ст.; третій та четвертий відділи - відбитки з гравірувальних дощок, кліше; п'ятий - ювілейна література. Відомий історик книги С.Маслов склав каталог виставки, а художник О.Усачов написав плакат. Експозицію відвідали понад 1200 осіб.

У наступні роки Інститут влаштовував виставки робіт видатного художника-графіка Г.Нарбута (од. зб. 70), допомагав організовувати відділ українського друку на виставці під час Міжнародного бібліологічного з'їзду (Конгресу бібліотекарів та прихильників книги) у Празі, брав участь у виставці українського графічного мистецтва в Брюсселі та ін. У грудні 1927 р. експонувалася виставка «Ілюстрації до творів М.В.Гоголя» (з нагоди 75-річчя від дня смерті).

У 1928 р. УНІК подав свої видання, зокрема «Бібліологічні вісті», книги, плакати, на Міжнародну виставку преси в Кельні, де були представлені 44 держави. Спеціально для неї був виготовлений альбом з екслібрисами, фотографіями, діаграмами, зразками анкет та іншими матеріалами, що характеризували діяльність Інституту та його праці (од. зб. 99; 158, арк. 2-10; 173, арк. 7). Надавалися видання на Всесоюзну поліграфічну виставку в Москві, на 1-шу Всеукраїнську виставку графічного мистецтва (од. зб. 173), виставку плаката у Львові (од. зб. 58). Різноманітні за змістом та технікою виконання екслібриси, а також оригінали обкладинок експонувалися на виставці УНІКу в 1930 р.

Не полишалися спроби створити Музей книги. Ще в 1925 р. Ю.Меженко надіслав до Укрголовнауки доповідну записку про його організацію та орієнтовний кошторис, де пропонувалося, зокрема, спочатку відкрити відділ виробництва книжки. Укрголовнаука визнала за потрібне створити такий музей у Києві і передала цю справу для вирішення Всенародній бібліотеці. 1926 р. Укрнаука погодилася на створення при УНІКу Музею книги та графічного мистецтва (од. зб. 77, арк. 8), що не вдалося реалізувати через відсутність приміщення.

На популяризацію книги були спрямовані проведені УНІКом в 20-х роках кілька цікавих масових заходів. У приміщенні ВБУ з ініціативи УНІКу 29 березня 1924 р. відбулося урочисте «прилюдне засідання», на якому після вступного слова Ю.Меженка з доповідями виступили професори В.Романовський - «Іван Федорович - перший друкар», С.Маслов - «Друкарство на Україні XVI-XVIII ст.» та М.Макаренко - «Орнаментация української книги XVI-XVIII ст.». До цього свята були випущені афіша та запрошення, оздоблені гравірувальною рамкою, заставкою, кінцівкою, друкарською маркою І.Федорова (од. зб. 40, арк. 27-28).

На урочистому вечорі з нагоди 150-річчя першої надрукованої в Україні газети - «Gazette de Leopold» (Львів) були виголошені доповіді «Перша газета на Україні» І.Кревецького та «Перша на Наддніпрянській Україні газета українською мовою «Хлібороб» Г.Тисяченка.

19 листопада 1927 р. Академія наук УСРР і УНІК відзначали 25-річний ювілей науково-літературної діяльності С.Маслова. З доповіддю про його науковий доробок виступив академік В.Перетц. Інститут приурочив до ювілею видання книжки, присвяченої вченому (художнє оформлення А.Середі).

До популяризаторської діяльності УНІКу належало

і читання лекцій у робочих клубах, на підприємствах.

Отже, ми переконалися, яку велику роботу - наукову, методичну, педагогічну, - здійснював Український науковий інститут книгознавства в 20-х роках. Безперечно, роль цієї першої книгознавчої установи в Україні має виняткове значення, потребує детального вивчення й аналізу її досвід та надбання.

Ганна Білоцерківська,
Людмила Гальчук

ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАВНИЦТВА «ДЗВІН»

Автори простежують розгортання роботи одного з відомих українських видавництв, подвигницьку діяльність його директора Юрія Тищенка, вводячи в науковий обіг нові джерельні матеріали.

Серед експонатів Державного музею книги України є й видання «Дзвону». Українська літературна енциклопедія та й інші радянські довідники не дають інформації про це видавництво. Проте з «Енциклопедії українознавства» (т.2, с.507) дізнаємося, що «Дзвін» - це видавнича спілка В.Винниченка, Ю.Тищенка (директор) та Л.Юркевича, заснована 1907 р. в Києві. Нею випущено збірники «Дзвін», щомісячник з такою ж назвою (1913 - 1914), збірку творів Винниченка (1919 - 1921, Відень) та його ж «Відродження нації», твори Тищенка (Сірого), Черкасенка, кілька підручників для шкіл тощо.

За Ю.Тищенком, видавництво постало в 1911 р. (Українські бібліологічні вісті. - Аусбург. - 1947. - №1). Але згідно з інформацією, поданою газетою «Рада» (№110, 1912), збірник «Дзвін» вийшов у 1907 р., що й вважатимемо за дату створення видавництва, яке з 1911 р. активізувало свою діяльність. У збірнику (на наш погляд, змістовному, непогано оформленому) містилися твори С.Черкасенка, В.Винниченка, М.Коцюбинського, статті Д.Сергієнка, В.Левинського, В.Степанківського*.

Творчу атмосферу видавництва передають листи Ю.Тищенка до В.Винниченка: «Я маю велику надію на будучність свого діла (видання книжок) і тягнуся, щоб його як-небудь поставити на ноги ... Тим часом почав друкувати Лесю Українку. Вже видрукував перший аркуш, і зовнішня сторона дуже добре виходить і мене радує».

Перший том творів Лесі Українки (в оформленні

* М. Гехтер у газеті «Рада» піддав критиці перший випуск «Дзвону», закидаючи, що між його «гвіздком» - п'есою В. Винниченка «Щаблі життя» - і рештою статей лежить глибока прірва.

